

Suvremeni razvoj turizma u zaštićenim područjima - primjer Nacionalnog parka Brijuni

Skoko, Klara

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:213722>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Klara Skoko

**Suvremeni razvoj turizma u zaštićenim područjima - primjer Nacionalnog parka
Brijuni**

Prvostupnički rad

Mentor: doc. dr. sc. Ivan Šulc

Ocjena: _____

Potpis: _____

Zagreb, 2022.

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Prvostupnički rad

**Suvremeni razvoj turizma u zaštićenim područjima - primjer Nacionalnog parka
Brijuni**

Klara Skoko

Izvadak: Turizam je danas u cijelome svijetu jedna od vodećih gospodarskih grana koja modernom čovjeku pruža odmak od svakodnevnog života, a to posebno pružaju zaštićena područja. Samim time turistička ponuda i potražnja u zaštićenim područjima konstantno raste i prilagođava se potrebama modernoga turista. Prostorni obuhvat rada je Nacionalni park Brijuni koji je smješten u hrvatskom djelu sjevernog Jadranskog mora u Istarskoj županiji. Park je osim zbog prirodne baštine poseban i po izrazito bogatoj kulturno-povijesnoj baštini koja dodatno stavlja u prvi plan veliku ulogu turizma u ovom zaštićenom području. Cilj rada je obraditi suvremeni turizam u zaštićenim područjima s posebnim osvrtom na Nacionalni park Brijuni.

27 stranica, 7 grafičkih priloga, 4 tablice, 27 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: turizam, zaštićena područja, Nacionalni park Brijuni, oblici turizma

Voditelj: doc. dr. sc. Ivan Šulc

Tema prihvaćena: 3. 2. 2022.

Datum obrane: 8. 9. 2022.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Undergraduate Thesis

**Contemporary tourism development in protected areas - case study of the Brijuni
National Park**

Klara Skoko

Abstract: Tourism is today one of the leading economic branches in the whole world, which provides modern man with a escape from everyday life, and this is especially provided by visiting protected areas. As a result, tourist supply and demand in protected areas is constantly growing and adapting to the needs of modern tourists. The spatial scope of the work is the Brijuni National Park, which is located in the Croatian part of the northern Adriatic Sea in the Istria County. Apart from its natural heritage, the park is also special for its extremely rich cultural and historical heritage, which additionally highlights the great role of tourism in this protected area. The aim of the paper is to discuss contemporary tourism in protected areas with special reference to Brijuni National Park.

27 pages, 7 figures, 4 tables, 27 references; original in Croatian

Keywords: tourism, protected areas, Brijuni National Park, forms of tourism

Supervisor: Ivan Šulc, PhD, Assistant Professor

Undergraduate Thesis title accepted: 03/02/2022

Undergraduate Thesis defense: 08/09/2022

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb,
Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

Sadržaj

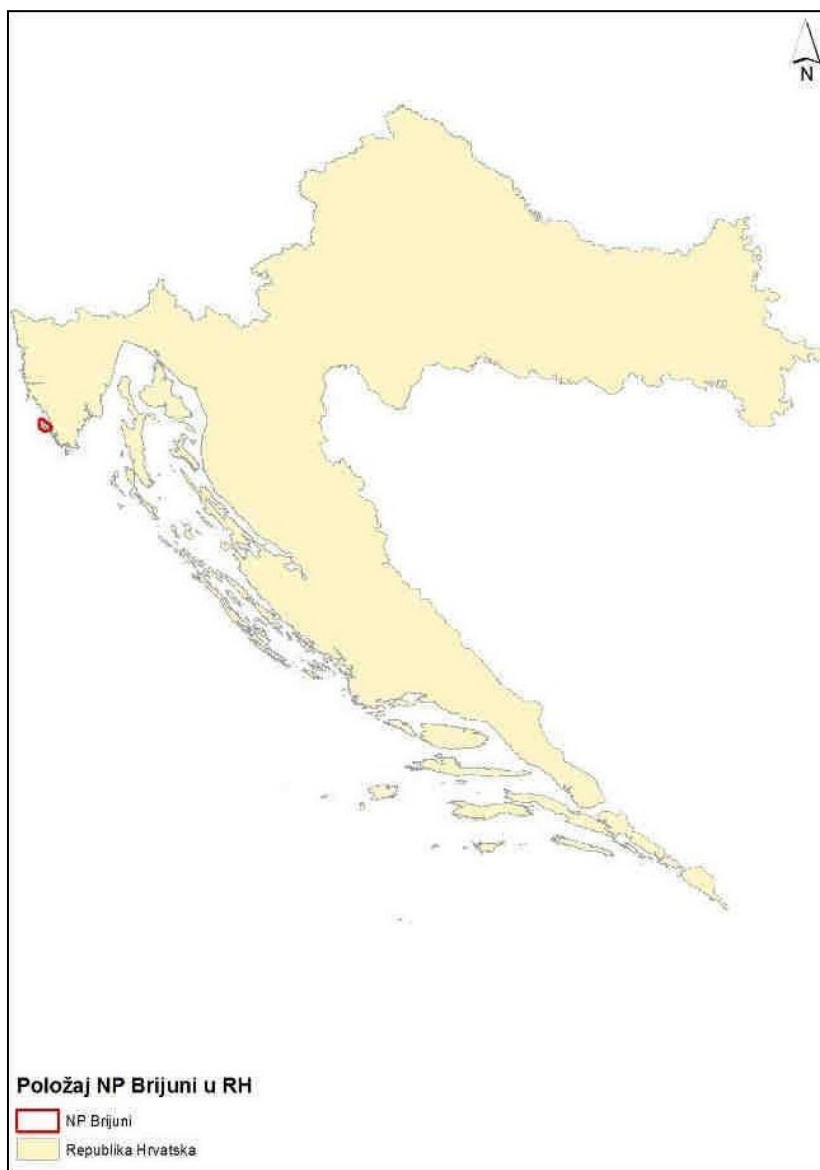
1. UVOD.....	1
2. ZAŠTIĆENA PODRUČJA KAO TURISTIČE DESTINACIJE.....	3
2.1. Principi zoniranja u zaštićenim područjima.....	7
2.2. Zoniranje Nacionalnog parka Brijuni.....	8
3. TURISTIČKA ATRAKCIJSKA OSNOVA NACIONALNOG PARKA BRIJUNI.....	10
3.1. Prirodna atrakcijska osnova.....	11
3.2. Kulturna atrakcijska osnova.....	13
4. OBLICI TURIZMA U NACIONALNOM PARKU BRIJUNI.....	16
5. ANALIZA TURISTIČKE PONUDE I POTRAŽNJE U NACIONALNOM PARKU BRIJUNI.....	17
5.1. Analiza turističke ponude.....	17
5.2. Analiza turističke potražnje.....	18
6. UPRAVLJANJE TURIZMOM U NACIONALNOM PARKU BRIJUNI.....	22
7. ZAKLJUČAK.....	25
LITERATURA.....	26
IZVORI.....	26
PRILOZI.....	IV

1. UVOD

Turizam je danas u cijelome svijetu jedna od vodećih gospodarskih grana koja modernom čovjeku pruža odmak od svakodnevnog života, a koja će se i dalje nastaviti razvijati zbog dovoljno slobodnog vremena i slobodnih sredstava koje čovjek može izdvojiti radi različitih potreba kao što su odmor, relaksacija i rekreacija. Kako danas u velikom dijelu svijeta prevladavaju visoka industrijalizacija, život u zagađenim i zagušenim gradovima te moderni sjedilački način života, tako su upravo zaštićena područja ta koja pružaju odmak od svakodnevnog života, a samim time i turistička ponuda te potražnja u zaštićenim područjima konstantno raste i prilagođava se potrebama modernoga turista. Turizam je omogućio brži razvoj svijesti o važnosti prirode i potrebi za njezinom zaštitom te tim područjima, koja su često pogođena izrazitom depopulacijom, omogućuje socio-ekonomski oporavak. Upravo turizam najčešće osigurava dovoljan priljev sredstava koja omogućuju daljnji nastavak zaštite tih područja i njegove prirode. Turizam kao jedna od najvažnijih gospodarskih grana u Hrvatskoj ima izraženu ulogu u upravljanju i financiranju zaštićenih područja prirode, a posebno kada je riječ o nacionalnim parkovima te parkovima prirode. No kako svaki oblik ljudskog prisustva ima i negativne učinke na okoliš u kojem djeluje, tako i turizam u zaštićenim područjima podrazumijeva i određene negativne aspekte koji će uz pozitivne biti obrađeni u nastavku rada na primjeru Nacionalnog parka Brijuni.

Prostorni obuhvat rada je Nacionalni park Brijuni koji je smješten u hrvatskom djelu sjevernog Jadranskog mora, uz zapadnu obalu Istre, u Istarskoj županiji (Sl. 1). Proteže se na 3400 ha kopna i okolnog mora s podmorjem, od čega 77,87% otpada na morski dio (Natura 2000, 2022), dok kopneni dio obuhvaća 14 nenaseljenih otoka, otočića i hridi, a to su redom od najvećeg do najmanjeg: Veliki Brijun, Mali Brijun, Vanga (Krasnica), Sveti Jerolim, Kozada (Kotež), Vrsar (Orzera), Gaz, Pusti otok (Madona), Galija, Obljak (Okrugljak), Grunj (Grongera), Supin, Sveti Marko i Supinić. Veliki i Mali Brijuni su dva najveća otoka koja su ujedno i najrazvedenija, a prema njima je nacionalni park dobio ime (JUNP Brijuni, 2016). NP Brijuni ima blagu sredozemnu klimu s mnogo sunca i vlage tj. prema Köppenovoj klasifikaciji klime umjereno toplu kišnu klimu bez suhog razdoblja i s vrućim ljetom (Cfa). Ugodna ljeta čija prosječna temperatura iznosi oko 22,7 °C te blage zime s prosječnom temperaturom od 5,5°C omogućuje bujnu vegetaciju, a samim time i ugodan boravak na otočju što uz temperaturu mora koja se ljeti kreće od 22 do 25°C dodatno pogoduje turističkoj potražnji i razvoju turizma na otoku (JUNP Brijuni, 2016). Park je osim zbog prirodne baštine poseban i po izrazito bogatoj

kulturno-povijesnoj baštini koja dodatno stavlja u prvi plan veliku ulogu turizma u ovom zaštićenom području.

Sl. 1. Položaj Nacionalnog parka Brijuni u Republici Hrvatskoj
Izvor: preuzeto iz JUNP Brijuni (2016)

Cilj rada je obraditi suvremeni turizam u zaštićenim područjima s posebnim osvrtom na Nacionalni park Brijuni koji nije tipični nacionalni park jer ima naglašenu i kulturnu komponentu. U radu će se objasniti i analizirati zaštićena područja u Republici Hrvatskoj te oblici turizma koji se odvijaju u tim područjima, analizira se turistička ponuda i potražnja Nacionalnog parka Brijuni te se daje kritički osvrt na upravljanje turističkim aktivnostima na području parka.

Prilikom izrade rada korištene su metode deskripcije, analize i sinteze dostupne stručne literature te metoda deskriptivne statistike iz domene turizma.

2. ZAŠTIĆENA PODRUČJA KAO TURISTIČE DESTINACIJE

Zaštićeno područje prema Zakonu o zaštiti prirode (NN 80/13, 15/18, 14/19, 127/19) definira se kao " geografski jasno određen prostor koji je namijenjen zaštiti prirode i kojim se upravlja radi dugoročnog očuvanja prirode i pratećih usluga ekološkog sustava". Trenutno je u Republici Hrvatskoj u devet kategorija zaštite zaštićeno 409 područja s ukupnom površinom od 880 600 ha, od čega je 819 248 ha kopnene površine (Bioportal, 2022). Najviši stupanj zaštite imaju područja sa statusom strogog rezervata, a slijede ga redom statusi nacionalnog parka, posebnog rezervata, parka prirode, regionalnog parka, spomenika prirode, značajnog krajobraza, park šume te spomenika parkovne arhitekture. Zaštićena područja mogu biti od državnog i lokalnog značenja, pri čemu su od državnog značenja strogi rezervat, nacionalni park, posebni rezervat i park prirode, a od lokalnog regionalni park, spomenik prirode, značajni posebni rezervat, park šuma i spomenik parkovne arhitekture. U Tablici 1 su prikazane sve kategorije zaštićenih područja s njihovom namjenom, razinom upravljanja i upravim tijelom koje ih proglašava.

Tablica 1. Kategorije zaštićenih područja u Republici Hrvatskoj

Kategorija zaštite	Namjena	Razina upravljanja	Proglašenja
Strogi rezervat	očuvanje izvorne prirode, praćenje stanja prirode te obrazovanje	državna i županijska	Vlada RH
Nacionalni park	očuvanje izvornih prirodnih i krajobraznih vrijednosti, znanstvena, kulturna, odgojno-obrazovna i rekreativna	državna	Hrvatski Sabor
Posebni rezervat	očuvanje radi svoje jedinstvenosti, rijetkosti ili reprezentativnosti, a osobitog je znanstvenog značenja	državna/županijska/lokalna	Vlada RH
Park prirode	zaštita bioraznolikosti, georaznolikosti i krajobrazne raznolikosti, odgojno-obrazovna, kulturno-povijesna, turističko-rekreacijska namjena	državna	Hrvatski Sabor
Regionalni park	zaštita bioraznolikosti, georaznolikosti i krajobrazne raznolikosti, održivi razvoj i turizam	županijska	predstavničko tijelo nadležne jedinice područne (regionalne) samouprave
Spomenik prirode	ekološka, znanstvena, estetska ili odgojno-obrazovna	županijska/lokalna	predstavničko tijelo nadležne jedinice područne (regionalne) samouprave
Značajni krajobraz	zaštita krajobrazne vrijednosti, bioraznolikosti i georaznolikosti ili kulturno-povijesne vrijednosti ili krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja, odmor i rekreacija	županijska i općinska	predstavničko tijelo nadležne jedinice područne (regionalne) samouprave

Park-šuma	očuvanje prirodne ili sađene šume veće krajobrazne vrijednosti, odmor i rekreacija	županijska/lokalna	predstavničko tijelo nadležne jedinice područne (regionalne) samouprave
Spomenik parkovne arhitekture	očuvanje umjetno oblikovanog prostora odnosno stabla koji ima estetsku, stilsku, umjetničku, kulturno-povijesnu, ekološku ili znanstvenu vrijednost	županijska	predstavničko tijelo nadležne jedinice područne (regionalne) samouprave

Izvor: preuzeto iz HAOP (2021a)

"Nacionalni park je prostrano, pretežno neizmijenjeno područje kopna i/ili mora iznimnih i višestrukih prirodnih vrijednosti koje obuhvaća jedan ili više sačuvanih ili neznatno izmijenjenih ekosustava, a prvenstveno je namijenjen očuvanju izvornih prirodnih i krajobraznih vrijednosti." (Zakonu o zaštiti prirode NN 80/13, 15/18, 14/19, 127/19, Članak 113) U Hrvatskoj je danas proglašeno osam nacionalnih parkova, a uz NP Brijuni to su još Mljet, Plitvička jezera, Paklenica, Sjeverni Velebit, Kornati, Krka i Risnjak. U njima su dopuštene sve one radnje i djelatnosti kojima se ne ugrožava izvornost prirode te u turističkom kontekstu predstavljaju najvrjednije i najatraktivnije dijelove prirodne baštine koji su dostupni turistima kao dio njihove turističke ponude.

Nacionalne su kategorije prilagođene hrvatskom sustavu zasite prirode prema uputama Međunarodne unije za očuvanje prirode i prirodnih resursa (IUCN - *International Union for Conservation of Nature*) te uglavnom odgovaraju jednoj od njezinih kategorija. IUCN-ove kategorije zaštićenih područja prikazane su u Tablici 2.

Tablica 2. IUCN-ove kategorije zaštićenih područja

IUCN kategorija	Naziv kategorije
Ia	Strogi rezervat prirode
Ib	Područje divljine
II	Nacionalni park
III	Spomenik prirode
IV	Područje upravljanja staništem/vrstom
V	Zaštićeni morski/kopneni krajobraz
VI	Zaštićeno područje s održivim korištenjem prirodnih resursa

Izvor: Dudley (2013)

Osim nacionalno zaštićenih područja u hrvatskoj postoje i područja iznimnih prirodnih vrijednosti koja uživaju i međunarodnu zaštitu. Ona su prikazana u Tablici 3 u kojoj su navedena i odgovarajuća područja koja su istovremeno i pod nacionalnom zaštitom.

Tablica 3. Međunarodno zaštićena područja u Republici Hrvatskoj

Međunarodna zaštita	Naziv područja	Godina proglašenja	Nacionalna zaštita
UNESCO - Lista svjetske baštine	Plitvička jezera	1979.	Nacionalni park Plitvička jezera
UNESCO - Lista svjetske baštine	Bukove prašume i izvorne bukove šume Karpata i ostalih regija Europe	2017.	Nacionalni park Sjeverni Velebit Nacionalni park Paklenica
MAB - Rezervat biosfere	Planina Velebit	1977.	Nacionalni park Paklenica Nacionalni park Sjeverni Velebit Park prirode Velebit
MAB - Rezervat biosfere	Mura-Drava-Dunav	2012.	Regionalni park
Popis međunarodno vrijednih močvara Ramsarske konvencije	Crna Mlaka	1993.	Posebni rezervat Crna Mlaka
	Kopački rit	1993.	Park prirode Kopački rit
	Lonjsko polje i Mokro polje, uključujući Krapje dol	1993.	Park prirode Lonjsko polje Posebni ornitološki rezervat Krapje dol
	Delta Neretve	1993.	Posebni rezervat ušće Delte Neretve Posebni rezervat Modro oko i Jezero Desne Posebni rezervat Kuti
	Vransko jezero	2013.	Park prirode Vransko jezero
UNESCO svjetska mreža geoparkova	Papuk	2007.	Park prirode Papuk
	Viški arhipelag	2019.	Spomenik prirode Modra špilja Spomenik prirode Medvidina špilja Spomenik prirode Zelena špilja na otoku Ravniku

			Spomenik prirode Otok Jabuka
			Spomenik prirode Otok Brusnik
			Značajni krajobraz Uvala Stiniva
			Značajni krajobraz Ravnik

Izvor: preuzeto iz HAOP (2021b)

Glavni oblici turizma unutar zaštićenih područja su turizam temeljen na prirodi (nature-based tourism), ekoturizam i turizam u zaštićenim područjima. To su sve važniji selektivni oblici turizma koji su izravno povezani s podizanjem okolišne svijesti turista i domicilnog stanovništva, ali i s činjenicom da su modernom turistu sve bitniji edukativni sadržaji i oni koji pobuđuju njegovu znatiželju.

Turizam u zaštićenim područjima oblik je turizma koji je definiran samim prostorom posjećivanja, dakle zaštićenim prirodnim područjima. Područje koje je proglašeno zaštićenim turistu ukazuje da se radi o očuvanoj prirodi specifičnih obilježja koju se isplati posjetiti i doživjeti, a posebice će ga veliki broj turista posjetiti ako se radi o lako dostupnom području, području pod zaštitom UNESCO-a ili nacionalnom parku. S obzirom da je navedeno da ga može posjetiti veliki broj turista, može se zaključiti kako taj oblik turizma ne mora uvijek biti održiv, a u Hrvatskoj je školski primjer prekomjernog turizma u zaštićenim područjima turizam NP-a Plitvička jezera.

Ekoturizam je prema definiciji Međunarodnog društva za ekoturizam (The International ecotourism society – TIES) "odgovorno putovanje u prirodna područja koje štiti okoliš, pridonosi dobrobiti lokalne zajednice te uključuje interpretaciju i edukaciju (TIES, 2019)." Prema TIES-u, 2019 cilj ekoturizma je ujedinjenje očuvanja prirode, lokalne zajednice i održivog putovanja pa stoga i sama edukacija mora uključivati ne samo turiste, nego i zaposlenike u područjima koja se bave ekoturizmom, a kako bi se ostvarili ti ciljevi, ustanovili su određena načela ekoturizma:

- Umanjiti fizičke, društvene, bihevioralne i psihološke učinke turizma
- Izgraditi svijest i poštovanje prema okolišu i kulturi
- Omogućiti pozitivna iskustava i posjetiteljima i domaćinima
- Omogućiti izravnu financijsku korist za očuvanje prirode
- Ostvariti financijsku korist i za lokalno stanovništvo i za privatnike

- Pružiti turistima nezaboravna interpretativna iskustva koja pomažu u povećanju njihovog senzibiliteta na političku, ekološku i društvenu klimu u zemlji domaćina
- Dizajnirati, izgraditi i koristiti objekte s niskim učinkom na okoliš.

Turizam temeljen na prirodi (Nature-based tourism) je putovanje motivirano provođenjem širokog spektra turističkih aktivnosti u očuvanijim prirodnim područjima i atrakcijama (Metin, 2019). Razumijevanje toga što bi turizam temeljen na prirodi zapravo trebao biti nije u potpunosti postignuto. Za neke destinacije za taj oblik turizma je primarno da se radi o doživljavanju prirodnih mjesta kroz široki spektar aktivnosti na otvorenom koje bi trebale biti održive u smislu njihovog utjecaja na okoliš poput fotografiranja, šetnje, razgledavanja, plivanja i planinarenja s mnogostrukim doprinosima receptivnom području (NTNC, 2022), dok za neke on obuhvaća avanturističke aktivnosti s visokim učinkom na okoliš koji je nerijetko štetan poput skydiving-a, vožnje brodom, penjanja po stijenama i skijanja te one s niskim učinkom poput plivanja, šetnje i sl. (MoT, 2019).

Proglašavanje zaštićenog područja turistu ukazuje da se radi o ljepoti koju se isplati vidjeti i doživjeti, a još je to i izraženije kada se radi o nacionalnom parku ili području koje je zaštićeno pod UNESCO-m.

2.1. Principi zoniranja u zaštićenim područjima

Postupak zoniranja je jedan od osnovnih alata u planiranju upravljanja područjem. Ono dijeli zaštićeno područje na zone tj. ograničena područja pojedinih vrijednosti na način da se razmatra stupanj njihove očuvanosti te potrebe za njihovim upravljanjem koje će osigurati dugoročno očuvanje specifične bioraznolikosti i georaznolikosti (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2020). Nacionalne standardne zone prikazane su u Tablici 4 u kojoj su vidljive i boje koje su preporučene za korištenje prilikom kartografskom prikaza upravljačke zonacije. No važno je naglasiti kako zaštićeno područje ne mora imati sve predviđene zone, nego samo one koje su potrebne za upravljanje vrijednostima i područjem te da se ista zonacija primjenjuje i za kopno i za more (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2020).

Tablica 4. Nacionalne standardne zone u zaštićenim područjima

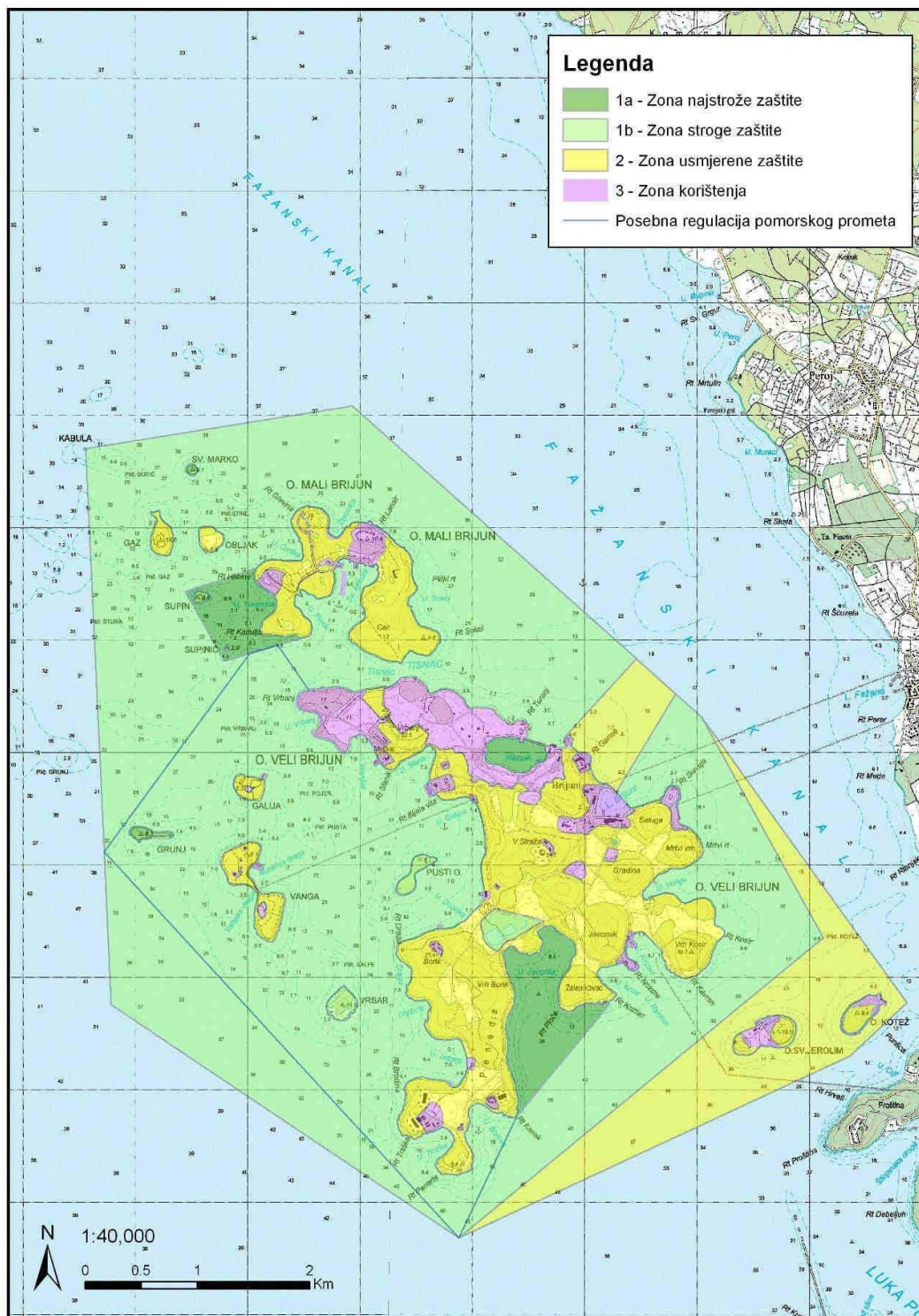
Zona/podzona	Boja
IA podzona I Zone stroge zaštite	tamno zelena
IB podzona I Zone stroge zaštite	svijetlo zelena
II zona usmjerene zaštite	žuta
III zona korištenja	ljubičasta

Izvor: preuzeto iz Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2020)

Zona stroge zaštite (I) ima za cilj očuvanje prirodnih procesa pa stoga obuhvaćaju područja prirodnih ekosustava u kojima nema ljudskih utjecaja ili je u budućnosti planirano njihovo izuzimanje od istih. Podzona IA je zona ograničena na znanstvena istraživanja, praćenja stanja i nadzor, takozvana "ne uđi-ne uzmi" zona, dok je zona IB "ne uzmi" zona gdje je još dodatno dozvoljen ograničen i kontroliran prolaz ljudi predviđenim stazama ili plovilima ograničene veličine i brzine plovidbe te u kojoj nema posjetiteljske infrastrukture. One uglavnom obuhvaćaju prirodne šume, more, prirodne vodotoke i stjenovita staništa (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2020). Zona usmjerene zaštite (II) ima za cilj očuvati i/ili unaprijediti stanje bioraznolikosti, georaznolikosti i kulturne baštine pa stoga obuhvaća doprirodne ekosustave, geolokalitete i izdvojene lokalitete kulturne, ali i prirodne ekosustave u kojima je dozvoljeno korištenje prirodnih dobara. U ovoj zoni mogu biti dopuštene poljoprivredne, lovne, ribolovne i šumsko-gospodarske aktivnosti koje su u skladu s ciljevima kategorije zaštićenog područja te se može uvesti minimalna posjetiteljska infrastruktura poput minimalnih interpretativnih i edukativnih sadržaja te staza koje ne zahtijevaju uređivanje (osim ograda i sl.). Prema potrebi se može podijeliti i u niz podzona poput podzone očuvanja travnjaka, podzone revitalizacije močvara i sl. (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2020). Zona korištenja (III) ima za cilj osigurati održivost prisutnog i planiranog korištenja prostora u skladu s očuvanjem vrijednosti područja pa stoga obuhvaća manje dijelove područja izmijenjene prirode u kojima je smještena i posjetiteljska infrastruktura te se dijeli u podzone prema tipu korištenja poput podzone naselja, kamenoloma, luka i marina, posjetiteljske infrastrukture i sl. (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2020).

2.2. Zoniranje Nacionalnog parka Brijuni

U NP Brijuni Planom upravljanja 2016.-2025. (2016) određene su sve nacionalne standardne zone što znači da su Brijuni podijeljeni u zone stroge zaštite, zone usmjerene zaštite i zone korištenja što je kartografski prikazano na slici 2.

Sl. 2. Prikaz zona područja Nacionalnog parka Brijuni
 Izvor: preuzeto iz JUNP Brijuni (2016)

Zonom najstrože zaštite (IA) obuhvaćeni su predio Ribnjak na Velikom Brijunu, otočići Supin, Supinić, Grunj i Sv. Marko, dio mora od rta Kozlac do rta Kamnik na Velikom Brijunu i dio mora kojeg obuhvaća poligon koji ide od rta Hlibine na Malom Brijunu, oko Supina, Supinića pa do rta Pisak na Malom Brijunu. Za ta područja je bitno da se neometano odvijaju

biološki i ekološki procesi radi očuvanja staništa za gniježđenje ptica, mrijest riba i očuvanja različitih morskih i kopnenih vrsta (JUNP Brijuni, 2016). Zonom stroge zaštite (IB) obuhvaćen je najveći dio akvatorija parka, a na kopnu predio Saline te otoci Vrsar i Pusti. Dozvoljene aktivnosti su posebno regulirana i ograničena plovidba, ronjenje, kupanje i posjećivanje (JUNP Brijuni, 2016). Zona usmjerene zaštite (II) na moru dozvoljava rekreativni ribolov oko otoka Sv. Jerolima i Kozade, kupanje, sidrenje malim plovilima i ostale oblike sporta i rekreacije koji ne utječu na morske organizme i staništa. Ispred rta Garne je dozvoljeno sidrenje brodova koji ne mogu uploviti u luku Velikog Brijuna, a sva druga pravila ispred rta su ista kao za IB zonu. Ova zona na kopnu obuhvaća veći dio Velikog i Malog Brijuna te otoke Krasnicu, Jerolim, Kozadu, Obljak, Gaz i Galiju te su tu sportske i rekreativne aktivnosti ograničene na one koje ne mogu ugroziti prirodne i kulturne vrijednosti (JUNP Brijuni, 2016). Zona korištenja (III) obuhvaća zemljišta s građevinama, luke, privezišta, područja intenzivnog korištenja, poljoprivredna zemljišta, golf igralište i ostale sportske terene, kupališta i sl. (JUNP Brijuni, 2016)

3. TURISTIČKA ATRAKCIJSKA OSNOVA NACIONALNOG PARKA BRIJUNI

Kako bi se očuvala geomorfološko-hidrološka, klimatska i sveukupna krajobrazna obilježja te iznimno bogatstvo kopnene i morske flore i faune, ali i kulturno-povijesne baštine, Brijunsko otočje je 1. studenoga 1983. proglašeno nacionalnim parkom Zakonom o Nacionalnom parku i Spomen području Brioni (NN 46/83, 57/89, 05/90 i 47/91), a Hrvatski državni sabor je 23. travnja 1999. godine promijenio naziv zakona u Zakon o proglašenju Nacionalnog parka Brijuni (NN 45/99) kojim su se i ispravile koordinate granica Nacionalnog parka Brijuni (JUNP Brijuni, 2016). Nacionalni park Brijuni nisu tipičan prirodni nacionalni park jer je priroda na kopnu kroz nekoliko tisuća godina oblikovana u kultivirane krajolike koji su u harmoniji s prirodnim zakonitostima, a osim prirode baštine poseban je i po bogatoj kulturno-povijesnoj, ali i geološko-paleontološkoj baštini. Upravo zato se nerijetko Brijuni opisuju i kao jedinstveni muzej na otvorenome.

Bogata povijest Brijuna kreće već u prapovijesti čemu svjedoče brojni različiti arheološki nalazi, a od 177. g. pr. Kr. otočjem vladaju Rimljani te se naselja sele na obalu čemu svjedoči niz villa rustica, a za vrijeme Bizantskog Carstva na zapadnoj strani Velikog Brijuna nastaje kastrum opasan čvrstim bedemima. Poslije Bizanta vlast nad otočjem preuzimaju Franci koji su vladali do 1331. godine kada započinje mletačka vladavina (Begović i Schrunck, 2006). Nakon Mlečana vlast kratko ima Napoleon, a početkom 19. stoljeća vlast preuzima Austrijsko

Carstvo koje počinje s gradnjom sistema utvrda, pet utvrda na Velikom i dvije na Malom Brijunu, s ciljem obrane Pule koja je bila njihova glavna luka (Begović i Schrunk, 2006).

Svako ovo razdoblje različitih vladara ostavilo je svoj trag u današnjem krajoliku Brijuna koji se danas turistički valoriziraju, ali novo doba brijunske povijesti, svojevrsna brijunska "renesansa", započinje 1893. godine kada Brijune kupuje Paul Kupelwieser, austrijski inženjer metalurgije, stručnjak za čelik i veliki vizionar (NP Brijuni, 2022a), koji je Brijune pretvorio u prvoklasno odmaralište i lječilište za europsku aristokraciju, a tada su se dogodile i najznačajnije promjene u krajoliku. Samo neki od mnogobrojnih, hvalevrijednih zahvata su bili pošumljavanje, uređenje krajolika, izgradnja nove luke u koju se od tog trenutka moglo uploviti i tijekom oseke, izgradnja prvoklasnih vila i hotela s bazenima s grijanom morskom vodom, različitih sportskih terena, malog zoološkog vrta sa životinjama iz tropskih krajeva, a otvorio je i promatračnice ptica te farmu nojeva.

Tijekom Drugog svjetskog rata, tj. 1943. godine otočje dolazi pod vlast njemačke vojske zbog čega biva bombardiran nekoliko puta, a najrazornije je bilo 25. travnja 1945. kada su uništena dva hotela, dio obale, mnoge kuće i privredna dobra (Begović i Schrunk, 2006). Obnova, izgradnja i revitalizacija razorenih Brijuna te obogaćivanje flore i faune započinje 1949. godine kada su određeni kao rezidencija Josipa Broza Tita (NP Brijuni, 2022b), a nedostupni turistima ostaju sve do 1984. godine kada su dopušteni prvi turistički posjeti.

3.1. Prirodna atrakcijska osnova

Prirodna atrakcijska osnova Nacionalnog parka Brijuni sastoji se od već navedene izrazito razvedene obale s 14 otoka, otočića i hridi te blage sredozemne klime koja uz čistoću, temperaturu, visoki salinitet i zdravstvene učinke Jadranskoga mora pogoduje turističkoj potražnji i razvoju turizma. Važan dio prirodne atrakcijske osnove čini geološko-paleontološka baština koja obuhvaća više od 200 otisaka stopala dinosaura, više fosilnih valnih brazda raznih veličina vezanih uz otiske stopala, slojeve fosiliziranih kućica puža *Nerinea* i koštanu breču. U sklopu posjetiteljske infrastrukture parka dostupna su dva lokaliteta s otiscima stopala dinosaura (od ukupno četiri) na Velikom Brijunu, a još postoje lokaliteti i na otocima Vangi, Galiji i Vrsaru. Otisci stopala dinosaura, fosilne valne brazde i fosili kućica puža *Nerinea* (pronađeni na poluotoku Zelenikovcu) datiraju iz razdoblja krede pa tako svi lokaliteti čine Brijunski kredni park. Lokalitet s koštanom brečom koji datira iz kvartara također se nalazi na Zelenikovcu (NP Brijuni, 2022c).

Brijunsko otočje može se pohvaliti biološkom raznolikošću i kopna i podmorja, endemskim vrstama, koje su opstale ponajprije zbog dugogodišnje zaštite otočja, te pejzažnim parkovima.

Na kopnu prevladavaju autohtone vrste poput primorske vazdazelene makije, šume hrasta crnike i travnjačke vegetacije, a krajolik Velikog Brijuna jedinstven je primjer kombinacije prirodnih i antropogenih elemenata na hrvatskoj obali Jadrana. Šume hrasta crnike su u biti mješovite šume i makije crnike sa crnim jasenom koja se pronalazi na nekoliko različitih lokacija nacionalnoga parka, a šuma istočno od Bijele vile na Velikom Brijunu smatra se najznačajnijim vegetacijskim dijelom cijelog brijunskoga otočja te ujedno i najljepšom šumom te vrste u Hrvatskoj (JUNP Brijuni, 2016). Travnjačka vegetacija Velikog Brijuna obuhvaća 2/5 površine otoka, a nastala je prenamjenom nekadašnjih poljoprivrednih i šumskih površina u pejzažne parkove s prostranim travnjacima (JUNP Brijuni, 2016). Od kraja 19. stoljeća kada je započeto uređenje Brijuna u turističke svrhe, dio autohtone makije i niske šume je bio reduciran, ali očuvanjem većih i ljepših stabala crnike danas se u pejzažu ističu prvorazredni soliteri na čiji je današnji specifičan izgled utjecala divljač koja je brstila niže grane pa stoga izgledaju kao da su vrtlarski obrađivani (JUNP Brijuni, 2022d). Od tada su postepeno u pejzažne parkove i drvorede posađene brojne strane vrste poput alepskog bora, pinije, crnog bora, atlaskog cedara, sekvoje, eukaliptusa i slično, a oko vila i hotela nalaze se razne vrste palmi i kaktusa. Na otočju se nalaze i 33 strogo zaštićene vrste poput primorske makovice i raznih vrsta orhideja, a od posebnih biljaka isključivo se na otočju može naići na vrstu *Juniperus deltoides* te travu *Ampelodesmos mauritanica* (JUNP Brijuni, 2016). Atraktivan dio brijunskog krajolika je i stara maslina koja je jedna od najstarijih na Sredozemlju, a starost joj je preko 1600 godina.

Poput flore, i kopnena fauna Brijuna izrazito je bogata i raznolika. Neke od rijetkih i ugroženih životinja koje žive na ovom području su barska kornjača koja obitava u Brijunskoj bari i 18 vrsta šišmiša, od kojih je većina na popisu ugroženih vrsta, poput velikog večernjaka. Istovremeno na livadama je uobičajeni svakodnevni prikaz krda jelena koji šetaju i pasu, a često se mogu susresti i mufloni, zečevi te paunovi. Ptičji svijet Brijuna dobro je istražen te je zabilježeno više od 160 vrsta ptica koje su se kao i ostatak raznovrsne flore i faune opstale zbog dugogodišnje zaštite i raznolikosti staništa. Na Velikom Brijunu postoji ornitološki park Saline koji pruža stanište pticama stanaricama i selicama, ali i kopnenim i morskim pticama. U njemu se nalaze tri jezerca nastala melioracijskim radovima 1960. i 1973. godine kada je nasuto područje nekadašnje solane, a čitavo područje parka je ograđeno stoga nema štetnog utjecaja divljači na ovo stanište. U nacionalnom parku se na sjeveru Velikog Brijuna smjestio i safari-park tj. maleni zoološki vrt, nastao kao rezultat poklona životinja Titu iz raznih dijelova svijeta, u kojem su svoje stanište našli slonica Lanka, ljama, zebre, sveto indijsko govedo i nojevi, a

osim egzotičnih vrsta unutar zoološkog vrta, u etnoparku, žive i autohtone životinjske vrste boškarin, istarska pramenka, magarci i koze.

Uz bogatu bioraznolikost kopna, veliki dio prirodne atrakcijske osnove Brijuna pripada bioraznolikosti podmorja koje čini nešto malo više od $\frac{3}{4}$ površine nacionalnoga parka. Brijunsko podmorje bogato je vrlo različitim dobro očuvanim staništima što podrazumijeva i veliki broj različitih vrsta morskih organizama koji krasi ovo područje i privlače turiste. Tako je podmorje Brijuna dio ekološke mreže Natura 2000. Od faune tu su različite vrste algi i morskih cvjetnica, a potonje su poznate i kao "pluća mora" te su to jedine biljke s korijenom, stabljikom i listom koje su se prilagodile ekstremnim uvjetima mora. Morske cvjetnice, točnije njih četiri: posidonija koja je endem sredozemnog mora, čvorasta morska resa, morska svilina i patuljasta svilina, prekrivaju veliki dio površine morskoga dna na Brijunima te su njihova staništa proglašena zonama najstrože zaštite jer osim što su značajni filtratori mora, pružaju i stanište strogo zaštićenoj vrsti i bitnom filtratoru mora plemenitoj periski te mrjestilišta, hranilišta i rastilišta mnogim morskim životinjama. Od faune budnom oku promatrača ne mogu pobjeći različite vrste rakova, školjkaša, većih i manjih riba, puževa, moruzgvi, mnogočetinjaša, žarnjaka, spužvi, ježinaca, hobotnica, ali i strogo zaštićene vrste dobri dupin te kornjača, glavata želva.

3.2. Kulturna atrakcijska osnova

Kulturni krajolik Brijunskog otočja zaštićen je kao spomenik kulture bogate povijesti koja datira još od neolitika. U najstarijem brijunskom naselju na rtu Gromače pronađeno je mnoštvo pokretnih materijalnih dobara koja pričaju priču ondašnjih stanovnika poput lonaca, zdjela i kremenih alatki, keramička žlica, keramički pečat pintadera s motivom klasa, ali i ostatci životinjskih kostiju, riba, morskih puževa i školjkaša te kremenih strelica. Iz brončanog doba u blizini uvale Veriga pronađeni su ostatci utvrđenog naselja tj. gradina s očuvanim bedemima građena u tehnici suhozida, labirintskim ulazom i nekropolom (NP Brijuni, 2022e), a arheološki ostatci još dva gradinska naselja nađena su na lokaciji Straža na Velikom Brijunu i Sv. Nikola na Malom Brijunu (JUNP Brijuni, 2016). Od pokretne baštine iz tog razdoblja pronađen je odlomljeni vršak koplja i bodež.

I na Velikom i na Malom Brijunu svjedoče ostatci o životu Rimljana. Najznačajnija kulturna arheološka baština iz tog vremena je kompleks u uvali Verige koji se sastojao od grandiozne ladanjske vile, gospodarskih objekata, hramova, palestra, termi, ribnjaka te natkrivenih i otvorenih šetnica koji se protezao čak 1 km uzduž obale (JUNP Brijuni, 2016). Njezina izgradnja započela je u 1. stoljeću prije Krista, dograđivana je i u 1. stoljeću poslije Krista, a

neki njeni dijelovi su se upotrebljavali i u 6. stoljeću. Ova vila jedan je od lokaliteta uključenih u Rutu rimskih careva koja promiče arheološki turizam, a osim kroz Hrvatsku prolazi i kroz Srbiju, Bugarsku i Rumunjsku (NP Brijuni, 2022e). Ostatci villae rusticae su još pronađeni na brdu Kolci, uvali Dobrika, na području povrtnjaka na Velikom Brijunu, u uvali Sv. Mikule na Malom Brijunu i u podmorju otoka Vange.

Najvažniji arheološki lokalitet iz bizantskog razdoblja je Kastrum u uvali Dobrika koji predstavlja najslojevitiji lokalitet NP Brijuni. To je utvrđeno naselje zbijenog tipa iz 4. stoljeća nastalo oko villae rusticae iz 1. stoljeća, a opasano bedemima u 5./6. st. (JUNP Brijuni, 2016), a dugi kontinuitet naseljenosti ovog lokaliteta potvrđuju nalazi i iz vremena Istočnih Gota, Franaka te Venecije. U blizini su pronađeni i ostatci trobrodne crkve sv. Marije te jednobrodne crkve sv. Petra koje su bile izgrađene za potrebe rastućeg broja stanovnika Kastruma. Uz crkvu sv. Marije, u razdoblju u 9. do 11. stoljeća izgradio se benediktinski samostan, čija je opatija osnovana u 11. stoljeću, a bila je u upotrebi do 18. stoljeća.

Od očuvane graditeljske baštine najstariji lokaliteti su iz doba Mletačke Republike. Kula donžon je trokatna kula izgrađena s kraja 12. i početka 13. stoljeća koja je nadograđivana u 16. st. na čiji se prvi kat ulazilo koristeći pokretni drveni most, a uz nju je u 16. st. izgrađena i jednokatni kaštel renesansno-baroknih obilježja (NP Brijuni, 2022f). Jednobrodna crkva sv. Germana gotička je crkva izgrađena 1481. godine na temeljima nekadašnje romaničke crkve, a 1912. godine uz nju je dograđena sakristija s otvorenim trjemovima tj. lopicama tipičnim za srednjovjekovne istarske crkve. Zavjetna crkva sv. Roka iz 1504. godine gotička je jednobrodna crkva s polukružnom apsidom. Gotička crkva sv. Antuna grobljanska je crkva iz 14./15. st. Najstarija očuvana stambena tradicijska kuća na otoku je vila Pava, nastala u razdoblju od 16. do 18. st. (NP Brijuni, 2022f).

Iz doba Austro-Ugarske Monarhije ostao je sačuvan niz fortifikacijskih objekata koji predstavljaju atraktivne primjere obrambene arhitekture i to među najvećima na Sredozemlju iz tog doba. Atrakcijskoj vrijednosti ovih lokaliteta doprinosi dobro očuvana oprema, od kojih je i pet Škodinih topova (NP Brijuni, 2022f). Atraktivni primjerci tog graditeljstva na Velikom Brijunu su fort Brioni/Tegetthoff, fort Peneda te baterija topova i mužara Monte Peneda/Giacone koja je jedini vojni objekt na Velikom Brijunu pod upravom parka te se na njemu nalaze četiri Škodina topa od kojih je jedan u potpunosti očuvan, jedan je bez topovske cijevi, a dva su u dijelovima (NP Brijuni, 2022f). Na Malom Brijunu najreprezentativniji primjerak je fort Brioni Minor koja je bila najveća utvrda fortifikacijskog kompleksa pulske luke, a danas uglavnom služi kao pozornica kazališnoj skupini Ulysses. Građena je od 1895. do

1900. godine, a ugrađena je u izdubljenu stijenu. Na obali je u blizini utvrde 1910. godine izgrađena torpedna baterija.

U Kupelwieserovo doba izgrađene su brojne građevine koje su danas od povijesnog značaja kao što su to brojni hoteli i vile koji i danas čine većinu smještajnih kapaciteta otočja. Jedinstvena secesijska kuća za brodice s ordinacijom i stanom otočkog liječnika u potpunosti je očuvana. Od 1903. do 1938. ona je bila dom i ordinacija brijunskoga liječnika Otta Lenza. Prizemlje se sastoji od četiri visoka lučna otvora koji su bili spremišta za brodice, a stan koji je nadograđen sagrađen je tada revolucionarnom tehnologijom, armiranom betonskom pločom (NP Brijuni, 2022f). Izgrađen je gospodarski kompleks, vinski podrum te tri vidikovca koja predstavljaju jedinstvena djela inženjerske arhitekture s bazenom za prikupljanje kišnice, od kojih su danas dva sačuvana, na Javorniku i Salugi. Mauzolej obitelji Kupelwieser takozvani Kupelwieserov mir u kojemu su pokopani Paulova žena i sin Karl, izgrađen je 1917. godine prema nacrtu bečkog arhitekta Eduarda Kramera (NP Brijuni, 2022f). Značajan dio kulturne baštine su i napušteni kamenolomi od kojih je dio krajem 19. stoljeća sanacijom i hortikulturnim uređenjem pretvoren u šetnice koje i danas oduševljavaju posjetitelje.

Na otočju su sačuvani ostatci primjeraka suhozidne gradnje koja je kao umijeće 2018. godine unesena na UNESCO-vu listu nematerijalne kulturne baštine. Na Brijunima su to prapovijesna gradina, vapnenica, ostatci suhozidnih ograda i kuća nekadašnjih brijunskih stanovnika, djelomično sačuvan kažun na Vrsaru, podzidovi cesta i putova te suhozidne vojne pozicije iz novijega doba (NP Brijuni, 2022f).

Dio kulturne baštine ovog jedinstvenog krajolika je i jedan od najstarijih golf terena u Europi izgrađen 1922. godine, a danas je to i jedini ekološki golf teren na ovome području jer se ne koriste pesticidi. U etnoparku se nalazi tradicionalna istarska otvorena tetoja koja je natkriven prostor s hranilicom za životinje.

Kada je u pitanju cjelokupna pokretna baština, JUNP Brijuni ima u svojoj nadležnosti 19 muzejskih i 2 dokumentacijske zbirke koje sveukupno broje preko 50 000 inventarnih jedinica. Dio građe izložen je u sklopu stalnih izložbenih postava poput one u crkvi sv. Germana u kojoj se nalazi Izložba kopija fresaka i glagoljičkih natpisa Istre i Kvarnera, dok su u zgradi parne kupelji tri stalne izložbe: Prirodoslovna izložba, Izložba fotografija Josip Broz Tito na Brionima i izložba Iz sjećanja starog Austrijanca (JUNP Brijuni, 2016). Mnogobrojne brijunske skulpture iz različitih razdoblja izložene su na području parka ili su nedostupne jer se nalaze u rezidencijama.

4. OBLICI TURIZMA U NACIONALNOM PARKU BRIJUNI

Turistička ponuda Nacionalnog parka Brijuni temelji se na različitim selektivnim oblicima turizma. Glavni oblici turizma unutar zaštićenih područja su turizam temeljen na prirodi (nature-based tourism), ekoturizam i turizam u zaštićenim područjima.

Iz samog naziva oblika turizma jasno je za pretpostaviti kako se u NP Brijuni prije svega upražnjava turizam u zaštićenim područjima, a obuhvaća sve turističke aktivnosti koje se odvijaju unutar parka.

NP Brijuni veliku važnost obraća na čistoću okoliša, očuvanje zelenila i povezanost čovjeka s prirodom, a ekoturizam se održava kroz rad parka na način da su sve izletničke te rekreacijske ponude i aktivnosti prilagođene da ne nagrđuju okoliš, ne uništavaju prirodu i ne narušavaju sklad sa životinjama. Djelatnici svakodnevno rade na očuvanju i razvoju otočja te podizanju svijesti o održivome razvoju i bogatstvu i važnosti očuvanja baštine pa se tako organiziraju razne aktivnosti kao što su tematske radionice, stručna vodstva, edukativne igre i predavanja (NP Brijuni, 2022a). Provode se edukativni programi za djecu predškolske dobi i djecu osnovnih škola, a trenutno su u ponudi takva četiri: Biljni svijet Sredozemlja, Morska obala i pojas plime i oseke, Tragovima dinosaura i Mali arheolozi (NP Brijuni, 2022g), ali i ljetna škola Mali čuvari Brijuna. Organiziraju se i raznovrsne edukativne manifestacije poput Tjedna slonova, Noći šišmiša i Dana dinosaura koje su prije svega namijenjene obiteljima s djecom, ali i svima zainteresiranima. Obilazak Velikog Brijuna omogućen je i električnim automobilima. Ekoturizam nije još u svim aspektima razvijen na području parka jer npr. ne postoji ekosmještaj, ali svakako čini sastavni dio ekoturističke ponude Hrvatske.

Turizam temeljen na prirodi u NP Brijuni obuhvaća sve turističke aktivnosti koje uključuju prirodne atrakcije s obzirom da su te aktivnosti u skladu s prirodnim okolišem i tradicijom korištenja prostora.

Ostali selektivni oblici turizma koji odvijaju u NP Brijuni su nautički, sportsko-rekreacijski, obrazovni, poslovni, turizam vjenčanja i kulturni turizam. Nautički turizam od velikoj je značaja za Brijune zbog financijskog doprinosa koji se ostvaruje plaćanjem priveza ili sidrenja te potrošnjom u samome parku. Zbog važnosti zaštite podmorja plovidba u njegovom akvatoriju dozvoljena je isključivo u svrhu uplovljavanja i priveza u luci Veliki Brijun, u zoni dopuštenog sidrišta ispred luke ili u svrhu priveza u uvali Sv. Nikola na otoku Mali Brijun te su se turisti dužni ponašati u skladu s propisima JUNP-a. Sportsko-rekreacijski turizam bitan je segment ponude parka jer ljubitelji zastupljenih sportova na otočju često zbog sportske ponude u očuvanoj prirodi odabiru ovu destinaciju. Od sportsko-rekreacijskih aktivnosti turistima su u

ponudi bicikliranje, golf, tenis, trekking, kupanje, kajakarenje i ronjenje, a od manifestacija održavaju se Brijuni halfmaraton10K i Brijunski sportski vikend. Obrazovni turizam se provodi kroz već navedene edukacijske manifestacije i aktivnosti. Nacionalni park Brijuni promovira se kao atraktivna i uspješna kongresna destinacija, koja osim kongresnog turizma, u sklopu poslovnog turizma nudi i usluge različitih team building programa. Brijuni su se profilirali i kao destinacija za vjenčanje.

Neodvojivi dio turističkog iskustva Brijuna su uz prirodnu baštinu i kulturne atrakcije i baština koje su jednoj skupini posjetitelja i turista primarni motiv dolaska. Prije svega bitna domena kulturnog turizma Brijuna je turizam baštine koji je neizostavni dio cjelokupne turističke ponude parka zbog bogate povijesti otočja i njegovih građevina, a u kući za brodice danas se nalazi interpretacijsko-edukacijski centar Nacionalnog parka Brijuni. Brijuni su uključeni i u arheološki turizam jer su dio europske Rute rimskih careva, a organizirana je u parku i Arheološka tura. Brijuni su neraskidivo povezani s ličnošću Josipa Broza Tita koji je na njemu provodio četiri do šest mjeseci godišnje, a za sve turiste koji putuju Jugoslavijom kako bi se upoznali s njegovim likom i djelom, Brijuni su neizostavna lokacija. Jedna od zanimljivijih atrakcija otočja upravo je njegov Cadillac koji je prenesen na Veliki Brijun 1953. godine, a u ponudi parka stoji i opcija da se u njemu može provozati uz pratnju vozača. Jedan dio ponude parka dio je i manifestacijskog turizma s obzirom da se najstariji hrvatski filmski festival Pulski filmski festival organizira i na Brijunima. Iz ponude kulturnog turizma Brijuna treba naglasiti još i predstave kazališta Ulysses koje od 2001. godine održava predstave unutar tvrđave Minor na Malom Brijunu, a koje kroz svoj svjetski poznati i priznati rad promovira sam Nacionalni park.

5. ANALIZA TURISTIČKE PONUDE I POTRAŽNJE U NACIONALNOM PARKU BRIJUNI

5.1. Analiza turističke ponude

U Nacionalni park Brijuni turisti mogu doći na dva načina. Prvi način je vožnja od 15-ak minuta brodom parka koji kreće iz Fažane te pristaje u luku Veliki Brijun, a drugi način je plovidom u vlastitom angažmanu (nautičari) za koji je organiziran poseban način naplate. U Fažani se nalazi poslovnica parka u kojoj turisti mogu dobiti sve potrebne informacije, tu se kupuju ulaznice ako nisu kupljene online i tu se hotelski gosti prijavljuju kako bi mogli prijeći na otočje i doći u rezervirani smještaj. U Fažani je također i organiziran čuvani parking s garažom za goste hotela koji se dodatno naplaćuje. Na Velikom Brijunu postavljen je info punkt gdje turisti po dolasku u nacionalni park mogu dobiti sve informacije o svim posjetiteljskim

sadržajima otočja direktno od djelatnika ili samostalno putem interaktivnog ekrana. Također se tamo nalazi punkt za sport gdje posjetitelji mogu unajmiti bicikle, električne automobile i električne skutere. U zgradi Muzeja u ponudi su prirodoslovna izložba, izložba Josip Broz Tito i izložba iz sjećanja starog Austrijanca koje se ne naplaćuju dodatno, a isto je i s interpretacijsko-edukacijskim centrom u Kući za brodice.

Od ugostiteljskih objekata u ponudi parka su restorani Neptun i Galija, bistro Plaža te kafići Neptun, Školjka, Brioni te Sony & Lanka, a za posjetitelje golf igrališta u ponudi je i Golf bar. Na Velikom se Brijunu nalaze i dvije suvenirnice, jedna u hotelu Neptun, a druga u neposrednoj blizini kafića Školjka. Toaleti za posjetitelje nalaze se u sklopu kafića Školjka, Sony i Lanka, Golf bara, u Kući za brodice i u zgradi Muzeja dok su za nautičare toaleti smješteni u sklopu objekta Karmen.

Smještajni objekti u Nacionalnom parku Brijuni su hoteli Istra i Neptun, sobe Karmen, kuće za odmor Fažanka, Borika i Magnolija te vile Primorka, Lovorka i Dubravka koje se nalaze na Velikom Brijunu te hostel San Niccolò na Malom Brijunu. Hotel Istra u ponudi ima 32 dvokrevetne sobe, hotel Neptun ima 41 dvokrevetne, 4 jednokrevetne sobe i 17 apartmana dok sobe Karmen raspolažu s 24 jednokrevetne i 30 dvokrevetne sobe (NP Brijuni, 2022i). Hostel San Niccolò jedini je smještajni kapacitet koji se nalazi na Malom Brijunu, a smještaj je namijenjen prvenstveno grupama. Smjestio se u nekadašnjim austrougarskim vojnim kućicama kojima je sačuvan izvorni izgled te se sastoji od četiri objekta s ukupnim smještajnim kapacitetom za 49 osoba. Vila Primorka može ugostiti do 8 osoba, vila Lovorka 6 osoba, a vila Dubravka namijenjena je za 4 osobe (NP Brijuni, 2022i). Prema JUNP Brijuni, 2019 ukupan broj turističkih postelja bio je 250 postelja, a kada se tome pridoda novootvoreni hostel San Niccolò, tada se taj broj penje na 299 turističkih postelja.

Prihvatni kapacitet kongresnog turizma je do 300 mjesta u kongresno dvorani Kastrum, a u ponudi su i tri manje dvorane: Verige do 50 mjesta, Saline do 30 mjesta i Gradina do 30 mjesta.

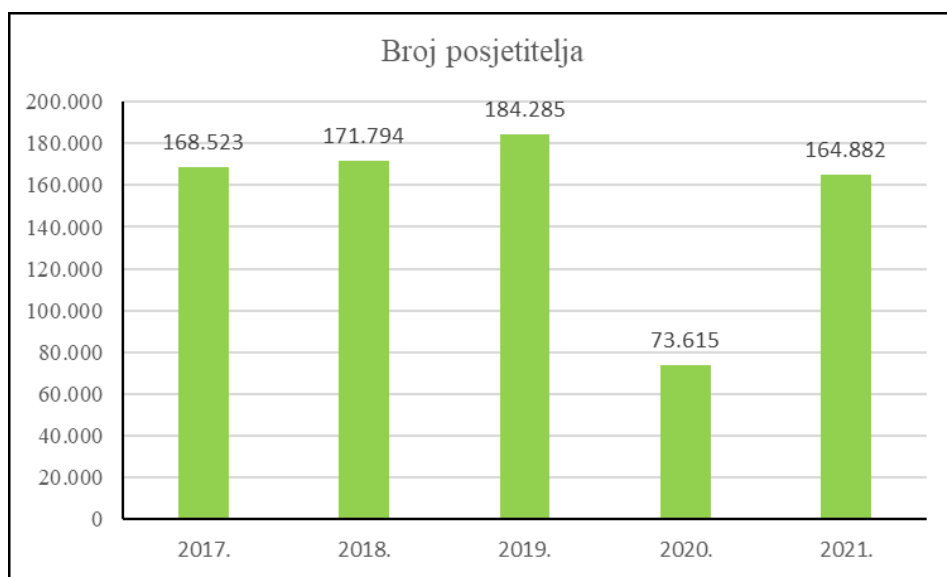
Posjet parka omogućen je i roditeljima s malom djecom u kolicima te osobama s poteškoćama u kretanju jer su staze asfaltirane, a brijunski vlakići imaju rampe za osobe u invalidskim kolicima.

5.2. Analiza turističke potražnje

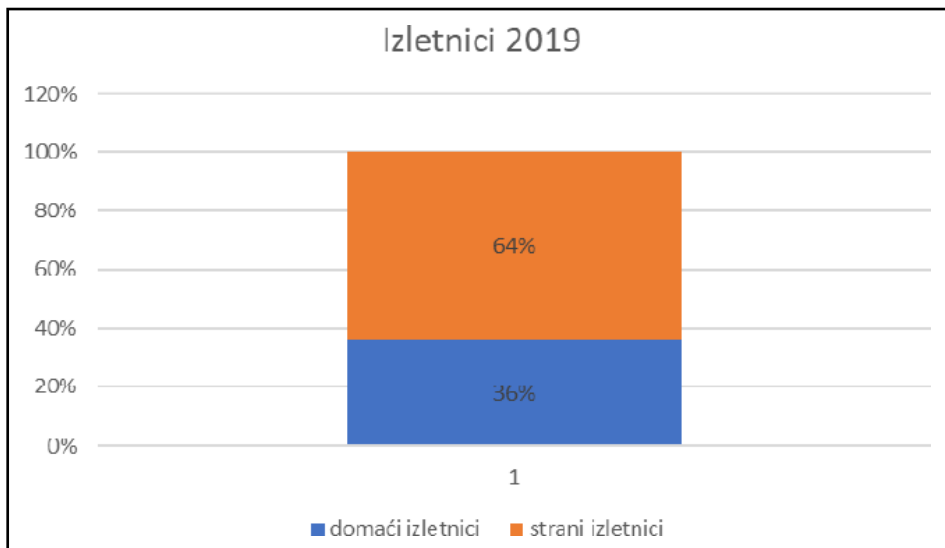
Nacionalni park Brijuni posjećuju gosti izletnici koji tamo provedu nekoliko sati, zatim gosti hotela koji se zadržavaju po nekoliko dana te nautičari. Gosti izletnici su jednodnevni posjetitelji koji dolaze brodom parka iz Fažane, a radi se ili o individualnim posjetiteljima koji kupuju kartu online ili u poslovnici u Fažani ili agencijskim posjetiteljima, a statistički ih park

vodi skupno po broju prodanih ulaznica za park. Posjetitelji se odlučuju za izlet Veliki Brijun ili izlet Mali Brijun. Pri posjetu Velikog Brijuna biraju ili opciju samostalnog obilaska otoka uz korištenje aplikacije Brijuni pocket guide ili vođeni posjet na hrvatskom, engleskom ili njemačkom jeziku. Pravo na sniženu cijenu ulaznice ostvaruju djeca od 7 do 18 godina, studenti i umirovljenici koji imaju 65 godina i više, a djeca do 7 godina ostvaruju pravo na besplatnu ulaznicu.

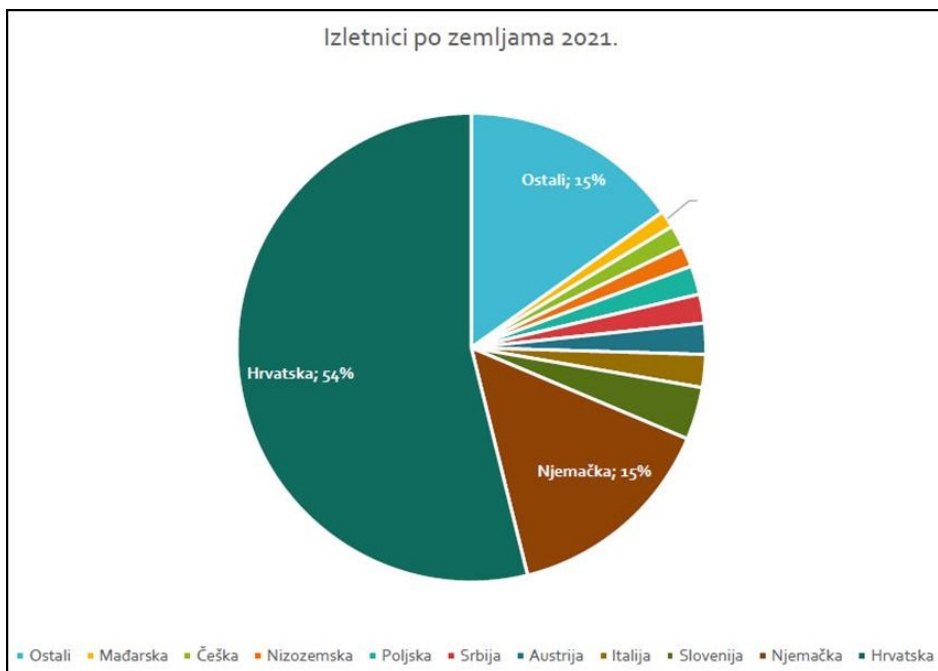
U razdoblju od 2017. do 2019. godine vidljiv je kontinuirani pozitivan trend rasta broja posjetitelja što je u skladu s povećanjem broja turističkih dolazaka u Hrvatskoj i u svijetu u tom razdoblju zbog povećanja broja turističkih sudionika na svjetskoj razini te probijanju Hrvatske na svjetskom turističkom tržištu (sl. 3). Pozitivan trend se održao sve do krizne 2020. godine kada je broj posjetitelja naglo opao zbog pandemije COVID-19 s obzirom da ovisi o broju gostiju u neposrednom okruženju (sl. 3), no u odnosu na posjećenost drugih turističkih destinacija u Hrvatskoj 2020. godine, posjećenost NP-a Brijuni je zadovoljavajuća što ukazuje na činjenicu da je interes za posjećivanje prirode veći nego prije. Osim potrebe za bijegom od urbane svakodnevnice te povećanja svijesti o okolišu i zdravstvenim dobrobitima boravka u prirodi, zaštićena područja uglavnom predstavljaju područja s manjom mogućnošću zarazom virusom. Iako 2021. godine nije dosegla prijašnje rezultate, u odnosu na 2020. godinu vidljiv je značajan oporavak zbog postepenog smanjenja ograničenja putovanja, a značajan doprinos su imali upravo domaći posjetitelji s udjelom od 54% (sl. 5) jer putovanja domaćeg stanovništva unutar Hrvatske u 2021. godini gotovo nisu smanjena, a da je njihov doprinos značajan govori usporedbeni podatak kako je udio domaćih posjetitelja 2019. godine bio 36% (sl. 4).

Sl. 3. Broj posjetitelja u NP-a Brijuni od 2017. do 2021. godine
Izvor: JUNP Brijuni (2018, 2019, 2020, 2021)

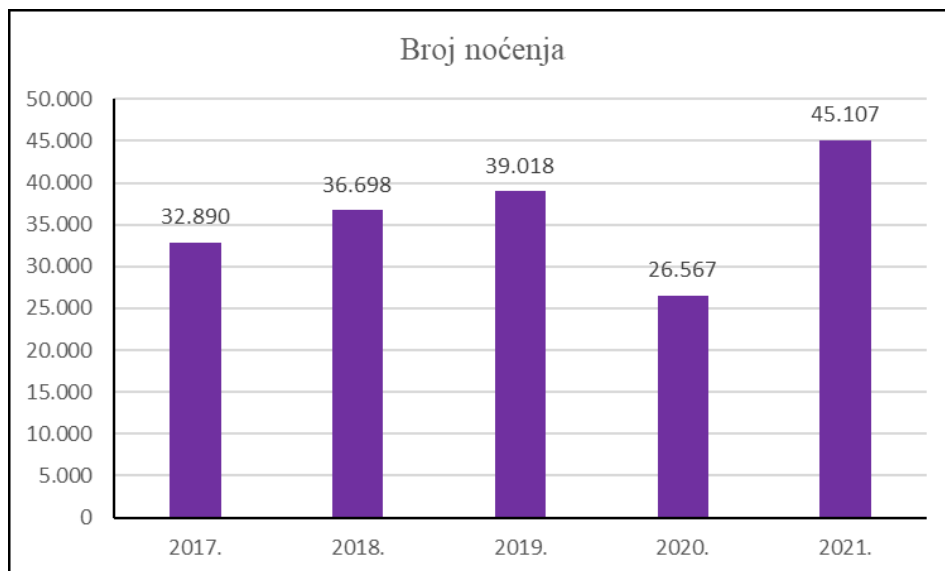
Sl. 4. Struktura posjetitelja u NP Brijuni 2019. godine
Izvor: preuzeto iz JUNP Brijuni (2020)

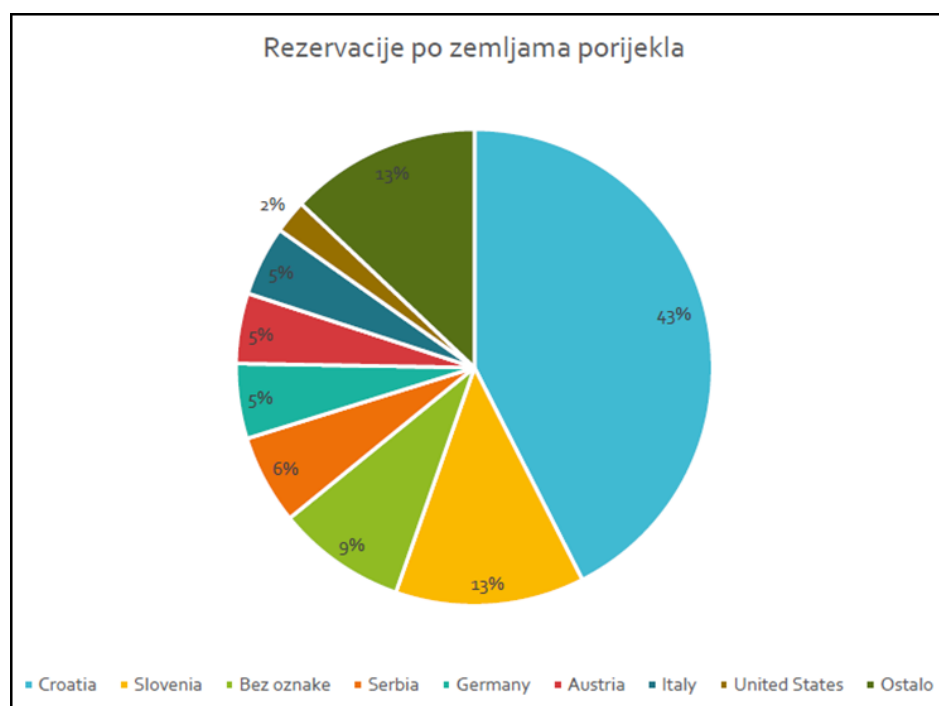
Sl. 5. Struktura posjetitelja u NP Brijuni 2021. godine
Izvor : preuzeto iz JUNP Brijuni (2021)

Hotelski se gosti zadržavaju po nekoliko dana, a dolaze kao individualni gosti, agencijski gosti te kao sudionici kongresa ili različitih interesnih grupa. Kao i kod posjetiteljske statistike, do 2020. godine primijećen je pozitivan trend rasta broja noćenja, no 2021. godine bilo je više noćenja nego 2019. godine te je ostvareno 45 107 noćenja (sl. 6). Do povećanja broja noćenja došlo je jer je JUNP Brijuni prilagodio svoje djelovanje i aktivnosti postojećoj situaciji te je u prosjeku za 4% snizio cijene smještaja, a ujedno je odrađena i intenzivna promotivna kampanja i komunikacija usmjerena na promotivne ponude za Hrvatsko tržište i zemlje u okruženju,

posebice prema individualnim automobilskim gostima iz okruženja, iz Hrvatske, Slovenije, Srbije, Austrije, Južne Njemačke, Slovačke, Češke i Poljske (JUNP Brijuni, 2021). Prema JUNP, 2021 tradicionalno se radi o gostima iz Hrvatske, Slovenije i Srbije (sl. 7).

Sl. 6. Broj noćenja u NP-a Brijuni od 2017. do 2021. godine
Izvor: JUNP Brijuni (2018, 2019, 2020, 2021)

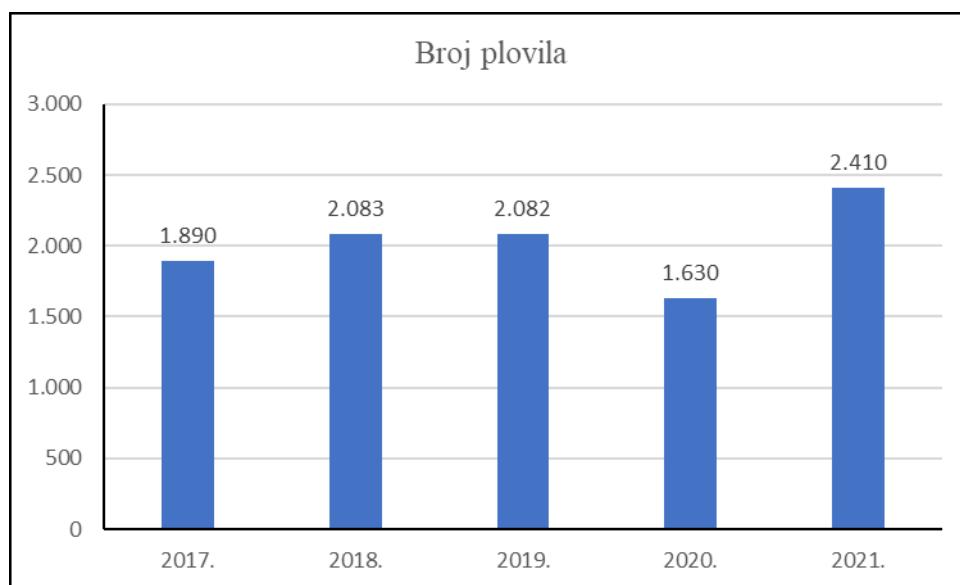

Sl. 7. Struktura gostiju u smještaju u NP Brijuni 2021. godine
Izvor: preuzeto iz JUNP Brijuni (2021)

Treći značajan segment turističke potražnje je nautički turizam, a nautički turisti posjećuju Brijune od Uskrsa do početka listopada te su bitan dio produžetka sezone. Nautički turisti smiju

ploviti unutar akvatorija NP-a isključivo u svrhu uplovljavanja i priveza u luci Veliki Brijun ili priveza u uvali Sv. Nikola na otoku Mali Brijun te sidrenja u zoni dopuštenog sidrišta ispred luke Veliki Brijun. Pred/postsezona nautičkog turizma traje od 1.10. do 31.5., dok je sezona od 1.6. do 30.9. te cijena ulaska i boravka plovila u park ovisi o duljini plovila i mjesecu dolaska, a ta cijena uključuje i ulaznice za onaj broj putnika koji je sukladan kategoriji plovila. Ako broj putnika prelazi određeni broj putnika prema kategoriji plovila, za svakog koji prelazi naplaćuje se ulaznica prema važećem cjeniku Ustanove. Također ulaznica i boravak plovila vrijedi od datuma ulaska plovila u NP Brijuni do sljedećeg dana do 14:00 h.

Do 2018. godine primijećen je blagi porast broja plovila koji su se privezali ili usidrili na Brijune, s minimalnim padom 2019. godine te nešto izraženijim padom 2020. godine. Kao i kod noćenja, najveći broj plovila ostvaren je 2021. godine (sl. 8) kao rezultat fokusa u oglašavanju nautičkog turizma na domaćem tržištu i zemljama iz okruženja te zbog angažmana na nautičkim sajmovima diljem regije, a ujedno se i poboljšala usluga prihvata u luci.

Sl. 8. Nautička statistika NP-a Brijuni od 2017. do 2021. godine
Izvor: JUNP Brijuni (2018, 2019, 2020, 2021)

6. UPRAVLJANJE TURIZMOM U NACIONALNOM PARKU BRIJUNI

Brijunsko otočje nalazi se vrlo blizu kopna i grada Pule, najvećeg istarskog grada. Svakodnevno življenje na kopnu ostavlja za sobom vidljiv antropogeni utjecaj koji je najizraženiji u količinama otpada koje more nanosi na obalu, i to posebice na južne obale Brijuna (JUNP Brijuni, 2016). Onečišćenje je značajno izraženije u sezonskim mjesecima kada se broj turista naglo povećava i kada krene sezona nautičkog turizma. Iako to nije problem koji

Javna ustanova Nacionalnog parka Brijuni može riješiti jer se radi o izvoru onečišćenja koji je van granica parka, djelatnici parka nastoje minimalizirati negativne učinke gotovo svakodnevnim uklanjanjem otpada s obala.

Prema JUNP, 2016 nosivi kapacitet parka omogućavao je povećanje broja posjetiteljima što govori da na području Brijuna nema prekomjernog turizma, što se ne može reći za sve hrvatske nacionalne parkove (primjer NP-a Plitvička jezera). Uvođenjem online prodaje karata i digitaliziranjem ostalih kanala prodaje, omogućeno je točno praćenje broja posjetitelja i poštivanje kapaciteta nosivosti prostora (Bašić-Palković, 2019) koje nije lako izračunati, ali procjena je da bi nosivi kapaciteti mogli biti oko 4,000 posjetitelja dnevno. Do sada taj broj nikada nije bio dostignut te uprava parka smatra da masovnog turizma na Brijunima nema.

Turizam u zaštićenim područjima mora biti održiv, dakle u skladu s okolišem koji provođenje turističkih aktivnosti ne smije degradirati. Uprava parka ulaže velike napore u provođenju održivog razvoja turizma kako bi sve vrijednosti parka ostale sačuvane i za buduće naraštaje, ali nije tako lako izbjeći sve negativne aspekte turizma iako se djelatnici NP-a Brijuni odlično suočavaju s njima. Najveći pritisak turizma na prirodu Brijuna odvija se na šljunkovitoj i šljunkovito-pjeskovitoj morskoj obali gdje se razvijaju vrste koje je nužno zaštititi i očuvati zbog smanjenja njihovog staništa (JUNP Brijuni, 2016), a smanjenje pritiska park rješava označenim plažama dostupnim za kupanje.

Od 2016. do 2021. godine proveden je projekt „Novo ruho Brijuna“ Javne ustanove Nacionalni park Brijuni sufinanciran iz Europskog fonda za regionalni razvoj koji je za opći cilj imao unaprjeđenje upravljanja NP-a Brijuni na principima održivog korištenja prirodne baštine s ciljem društveno–gospodarskog razvoja lokalne zajednice (NP Brijuni, 2022h). Neki od specifičnih ciljeva vezani za turističko djelovanje parka su "razvoj posjetiteljske infrastrukture i atraktivnih turističkih sadržaja s ciljem populariziranja NP Brijuni kao nezaobilaznog mjesta posjeta (NP Brijuni, 2022h)" te "podizanje razine znanja posjetitelja o važnosti prirodne baštine i jačanje obrazovnih kapaciteta djelatnika radi što kvalitetnijeg upravljanja posjetiteljima (NP Brijuni, 2022h)". Brijuni imaju relativno nepovoljnu strukturu smještajnih kapaciteta u koju se duži period nije konkretnije investiralo te koja ne udovoljava potrebama razvoja elitnog turizma u kojem se smjeru Brijuni planiraju razvijati na što ukazuje njegova promocija kao golf i kongresne destinacije te destinacije vjenčanja. Problem leži u tome da se Javna ustanova NP Brijuni sama brine za smještajne kapacitete koji su većinom proglašeni kulturnim dobrima što povećava cijenu i složenost obnove dotrajalih hotela i vila (JUNP Brijuni, 2016). Usprkos tome, u razdoblju provedbe projekta smještajni objekti poput bili su obnovljeni, npr. kompletnom zamjenom starih aparata i električnih instalacija te

instaliranjem klima uređaja u sobe, što je rezultiralo poboljšanjem turističke usluge (Bašić-Palković, 2019).

Generalni pravac razvoja parka je razvoj održivog turizma u visoko kvalitetnom prostoru koji je započeo s projektom "Novo ruho Brijuna" te podrazumijeva poduzimanje svih onih mjera i aktivnosti koje se odnose na različite oblike turizma, a koje su izvedive bilo iz pravnih ili financijskih razloga kako bi se održao već postojeći visoko kvalitetan prostor. Održavanje kvalitete prostora te očuvanje prirodnih i kulturnih vrijednosti parka dobrim su dijelom omogućeni priljevom sredstava koji dolazi zahvaljujući turizmu.

U potpoglavlju 3.2. *Kulturna atrakcijska osnova* prikazana je bogata i raznovrsna kulturno-povijesna baština koja čini sastavni dio turističke ponude parka, no kako bi se ona mogla prezentirati turistima ta baština mora biti održavana i sanirana, a za to su potrebna sredstva koja NP Brijuni nije u mogućnosti samostalno osigurati svojom redovitom djelatnošću (JUNP Brijuni, 2016). Iz tog razloga pojedini kulturno-povijesni spomenici poput nekih fortifikacijskih objekata iz doba austrougarske vladavine propadaju i nisu trenutno reprezentativni turistima. Za rješavanje tog problema potrebna je suradnja i financijski doprinos različitih državnih, javnih i/ili privatnih institucija (sponzorstvo).

Na nekada zapuštenim poljoprivrednim površinama danas uprava parka sadi stare sorte maslina i smokava, održava voćnjak sa "starim" voćnim sortama istarskog i/ili hrvatskog podneblja, a planira zasaditi i druge vrste voća i povrća koje su se nekada uzgajale u Istri, a sve s ciljem stvaranja upečatljivog turističkog proizvoda u okviru ekoturizma koji bi uključivao njihovu prezentaciju posjetiteljima, održavanje turističkih berbi plodova, kušaonicu i prodavaonicu domaćih proizvoda od plodova nasada te organiziranje terenske nastave studenata agronomije (JUNP Brijuni, 2016).

JUNP Brijuni velike napore ulaže u segment edukacije, interpretacije i promocije samoga parka. Postavljena je poučna staza o geološko-paleontološkoj baštini na poluotoku Zelinkovcu, podvodna poučna staza u uvali Verige, staza Brijunske kamene priče koje interpretiraju rudarsku kamenolomsku baštinu, a u planu je i jedna na Sv. Jerolimu (JUNP Brijuni, 2016). Daljnji razvoj u tom segmentu predviđen je kroz razvijanje i oglašavanje edukacijskih sadržaja za škole, vrtiće, fakultete i znanstvenike koji bi bili održavani na Malom Brijunu za što je primarno i predviđen novoizgrađeni hostel.

7. ZAKLJUČAK

Nacionalni parkovi u Hrvatskoj predstavljaju zaštićeno područje od državnoga značaja, a za turiste predstavljaju najvrjednija i najatraktivnija područja prirodne baštine. Nacionalni park Brijuni je specifično zaštićeno područje jer ima bogatu prirodnu, ali i kulturno-povijesnu baštinu te se smatra jedinstvenim muzejom na otvorenome. Raznolika atrakcijska osnova turistički je valorizirana u mnogo aspekata i u vidu različitih oblika turizma te je na taj način razvijena bogata turistička ponuda u kojoj različiti profili turista mogu pronaći nešto za sebe, od raznovrsnih izletničkih tura do različitih turističkih aktivnosti.

Kako je generalni pravac razvoja parka razvoj održivog turizma u visoko kvalitetnom prostoru, JUNP Brijuni velike napore ulaže, te će i nastaviti ulagati, u očuvanje okoliša, provođenje turističkih aktivnosti koje taj isti okoliš ne degradiraju te ulaže velike napore i u edukaciju turista i zaposlenika, interpretaciju baštine i promociju samoga parka. Djelatnici JUNP-a Brijuni svakodnevno rade na očuvanju i razvoju otočja te podizanju svijesti o održivome razvoju i važnosti očuvanja baštine. To potvrđuje i projekt „Novo ruho Brijuna“ u kojem su neki od ciljeva bili unaprijeđenje upravljanja parkom na principima održivog korištenja prirodne baštine s ciljem društveno–gospodarskog razvoja lokalne zajednice te podizanje razine znanja posjetitelja o važnosti prirodne baštine.

U NP Brijuni redovito se radi na poboljšanju turističke ponude, a primjer su obnova postojećih i otvaranje novih smještajnih kapaciteta, a vidljivi su i su pozitivni trendovi u rastu turističke potražnje. Glavni razlog su potreba za odmakom od svakodnevnog života te sve izraženija priroda kao glavnog motiva za putovanjem, a povećanje turističkog prometa u 2021. godini potaknuto je i pandemijom COVID-19 jer zaštićena područja uglavnom nisu područja visoke koncentracije ljudi na malome prostoru pa stoga je i manja mogućnost zaraze. Daljnje poboljšanje turističke ponude te nastavak zaštite područja i njegove prirode omogućuje upravo kvalitetno upravljanje turizmom i priljevima od istog, a Javna ustanova Nacionalnog parka Brijuni ciljano koristi priljev sredstava koji dolazi zahvaljujući turizmu u svrhu očuvanja prirodnih i kulturnih vrijednosti parka te su rezultati vidljivi svake godine.

LITERATURA

1. Begović, V., Schrunk, I., 2006: Brijuni – prošlost, graditeljstvo, kulturna baština, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb.
2. Dudley, N., 2013: IUCN - Guidelines for Applying Protected Area Management Categories, <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/pag-021.pdf> (12.6.2022.)
3. Javna ustanova Nacionalni park Brijuni (JUNP Brijuni), 2016: Plan upravljanja (2016.-2025.), Pula.
4. Javna ustanova Nacionalni park Brijuni (JUNP Brijuni), 2018: Marketing plan za 2019. godinu, NP Brijuni.
5. Javna ustanova Nacionalni park Brijuni (JUNP Brijuni), 2019: Marketing plan za 2020. godinu, NP Brijuni.
6. Javna ustanova Nacionalni park Brijuni (JUNP Brijuni), 2020: Marketing plan 2021., NP Brijuni.
7. Javna ustanova Nacionalni park Brijuni (JUNP Brijuni), 2021: Marketing plan 2022., NP Brijuni.
8. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2020: Smjernice za planiranje upravljanja zaštićenim područjima i/ili područjima ekološke mreže. Verzija 1.1. UNDP, Hrvatska.
9. Metin, T. C., 2019: Nature-Based Tourism, Nature Based Tourism Destinations' Attributes And Nature Based Tourists' Motivations, u: Çakır, O. (ur.): Travel Motivations: A Systematic Analysis of Travel Motivations in Different Tourism Contexts, Lambert Academic Publishing, Mauricijus, 174-200.
10. Ministry of Tourism (MoT), 2009: Tourism sector profile – Tourist activity: Nature-based tourism, Series B3, New Zealand, <https://www.aucklandcouncil.govt.nz/plans-projects-policies-reports-bylaws/our-plans-strategies/unitary-plan/history-unitary-plan/docs319landscapes/Appendix-3.19.10.pdf> (31.7.2022)
11. Zakonu o zaštiti prirode (NN 80/13, 15/18, 14/19, 127/19)

IZVORI

1. Bašić-Palković, D., 2019: Brijuni su poletjeli i neće se zaustaviti! Nacionalni park Brijuni uvijek mora biti dostupan javnosti. Priče o zatvorenom elitnom turizmu su nebuloze!, <https://www.glasistre.hr/pula/brijuni-su-poletjeli-i-neece-se-zaustaviti-nacionalni-park->

- [brijuni-uvijek-mora-biti-dostupan-javnosti-price-o-zatvorenom-elitnom-turizmu-su-nebuloze-612479](#) (4.8.2022.)
2. Bioportal, 2022: Zaštićena područja po kategorijama, <https://www.bioportal.hr/gis/> (12.6.2022.)
 3. Hrvatska agencija za okoliš i prirodu (HAOP), 2021a: Zaštićena područja, Kategorije zaštićenih područja, haop.hr/hr/tematska-podrucja/zasticena-podrucja/zasticena-podrucja/kategorije-zasticenih-podrucja (12.6.2022.)
 4. Hrvatska agencija za okoliš i prirodu (HAOP), 2021b: Zaštićena područja, Međunarodno vrijedna područja, <http://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/zasticena-podrucja/zasticena-podrucja/međunarodno-vrijedna-podrucja> (12.6.2022.)
 5. Nacionalni park (NP) Brijuni, 2022a: Brijunski vremeplov – novija povijest, <https://www.np-brijuni.hr/hr/istrazi-brijune/brijunske-price/brijunski-vremeplov-novija-povijest> (14.6.2022.)
 6. Nacionalni park (NP) Brijuni, 2022b: Brijunski vremeplov – počeci, <https://www.np-brijuni.hr/hr/istrazi-brijune/brijunske-price/brijunski-vremeplov-poceci> (26.7.2022.)
 7. Nacionalni park (NP) Brijuni, 2022c: Dinosauri na Brijunima, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/geolosko-paleontoloska-bastina/dinosauri-na-brijunima> (26.7.2022.)
 8. Nacionalni park (NP) Brijuni, 2022d: Otočna flora, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/prirodna-bastina/otocna-flora> (27.7.2022.)
 9. Nacionalni park (NP) Brijuni, 2022e: Arheološka baština, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/kulturno-povijesna-bastina/arheoloska-bastina> (27.7.2022.)
 10. Nacionalni park (NP) Brijuni, 2022f: Graditeljska baština, <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/kulturno-povijesna-bastina/graditeljska-bastina> (27.7.2022.)
 11. Nacionalni park (NP) Brijuni, 2022g: Edukacijski programi, <https://www.np-brijuni.hr/hr/planiraj-posjet/edukacijski-programi> (31.7.2022.)
 12. Nacionalni park (NP) Brijuni, 2022h: Novo ruho Brijuna, <https://www.np-brijuni.hr/hr/eu-projekti/završeni-projekti/novo-ruho-brijuna> (4.8.2022.)
 13. Nacionalni park (NP) Brijuni, 2022i: Smještaj, <https://www.np-brijuni.hr/hr/smjestaj> (7.8.2022.)
 14. National Trust for Nature Conservation (NTNC), 2022: Nature Based Tourism, <https://www.ntnc.org.np/thematic-area/nature-based-tourism> (31.7.2022.)
 15. Natura 2000, 2022: Natura 2000 Standard Data Form; Nacionalni park Brijuni <http://natura2000.dzpp.hr/reportpublish/reportproxy.aspx?paramSITECODE=HR2000604> (11.6.2022.)

16. The International Ecotourism Society (TIES), 2019: What Is Ecotourism?,
<https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/> (31.7.2022.)

PRILOZI

POPIS SLIKA

Sl. 1. Položaj Nacionalnog parka Brijuni u Republici Hrvatskoj.....	2
Sl. 2. Prikaz zona područja Nacionalnog parka Brijuni	9
Sl. 3. Broj posjetitelja u NP-a Brijuni od 2017. do 2021. godine	19
Sl. 4. Struktura posjetitelja u NP Brijuni 2021. godine.....	20
Sl. 5. Broj noćenja u NP-a Brijuni od 2017. do 2021. godine.....	21
Sl. 6. Struktura gostiju u smještaju u NP Brijuni 2021. godine	21
Sl. 7. Nautička statistika NP-a Brijuni od 2017. do 2021. godine.....	22

POPIS TABLICA

Tablica 1. Kategorije zaštićenih područja u Republici Hrvatskoj.....	3
Tablica 2. IUCN-ove kategorije zaštićenih područja	4
Tablica 3. Međunarodno zaštićena područja u Republici Hrvatskoj.....	5
Tablica 4. Nacionalne standardne zone u zaštićenim područjima.....	7